

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ ГОТІВКОВОГО ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ

Бабій Ю.С., Горобець Д.О.

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану готівкового грошового обігу в Україні та з'ясуванню ознак монет як засобів платежу. Визначено основні ознаки, яким мають відповідати монети для застосування їх в готівковому грошовому обороті. Доведено, що нові зразки монет не відповідають ознакам їх платіжоздатності, а тому необхідно вносити відповідні зміни та поправки до чинного законодавства України.

Ключові слова: готівковий грошовий обіг, платіжоздатність монет, ознаки платіжоздатності монет.

Постановка проблеми. В економіці будь-якої країни важливе місце займає грошовий обіг, адже рівень його еволюції свідчить про розвиненість економіки в цілому. Низька частка готівкового обігу є підтвердженням високого розвитку грошових відносин, тоді як висока частка – навпаки.

З прийняттям Україною незалежності її національною валютою стає гривня і Національним банком України впроваджуються, крім паперових знаків (банкнот), монети номіналом 1, 2, 5, 10, 25, 50 копійок. А з 2018 року НБУ вводить в обіг монети номіналом 1, 2, 5, 10 грн. Тому питання визначення ознак, яким має відповідати монета як засіб платежу, набуває все більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дану тему досліджували багато вчених, а саме: Шевчик О.С., Алісов Є.О., Ігнатова О.М., Касьян О.В., Яськів Б.А. та багато інших. Проте певні аспекти цієї проблематики залишаються актуальними і на сьогодні, зокрема щодо визначення ознак платіжоздатності монет, і потребують подальшого дослідження.

Мета статті. Головною метою даної статті є комплексний аналіз основних наукових поглядів та чинного законодавства, що регулює грошовий обіг в Україні, а також дослідження сучасного стану готівкового грошового обігу та з'ясування ознак монет як засобів платежу.

Виклад основного матеріалу. Гроші відіграють важливу роль в економіці кожної країни, тому від стабільності грошей значною мірою залежить стабільність і ефективність економічної системи.

Як зазначає Є.О. Алісов, що грошовий обіг як базова фінансово-правова категорія позначає безперервний рух грошей при виконанні ними своїх функцій у готівковій і безготівковій формі, який обслуговує реалізацію товарів, а також нетоварні платежі і розрахунки в господарстві [1, с. 207].

Оскільки змістом розрахункових правовідносин є переміщення грошових коштів, то це і є грошовий обіг. Грошовий обіг має публічно-правовий характер і регулюється з метою захисту публічних інтересів. Грошовий обіг нерозривно пов'язаний з грошовими фондами, які утворюються і витрачаються саме за допомогою руху грошової маси.

Готівково-грошовий обіг являє собою сукупність платежів, що здійснюється готівкою. Він є складовою частиною загального грошового обігу країни. Як наголошують О.М. Ігнатова та О.В. Касьян, економіку України характеризує висока питома вага готівки в загальній грошовій масі.

Вона посідає важливе місце у платіжній системі країни і відіграє значну роль у здійсненні населенням готівкових платежів для обслуговування своїх потреб [2, с. 53].

Правове регулювання грошового обігу здійснюється виключно державою, яка закріплює у фінансово-правових актах основні елементи грошової системи, визначаючи тим самим порядок організації руху грошових коштів, виражених у національній або іноземній валюті в готівковій і безготівковій формі. Інші суб'єкти права, в свою чергу, зобов'язані дотримуватися встановленого порядку грошового обігу.

У процесі здійснення фінансової діяльності держава змушена сприяти безперервності існування грошового обігу і як особливого економічного процесу, і як сфери суспільного відтворення, забезпечуючи кругообіг вартості в економіці. А це в остаточному підсумку визначає спрямованість державного впливу на грошовий обіг, у тому числі й правовими засобами [3, с. 6].

До таких правових засобів належить випуск в готівковий обіг грошових знаків Національним банком України, в тому числі і монет.

Слід зазначити, що в законодавстві України існує легальне визначення справжньої монети. Згідно із Правилами визначення платіжних ознак та обміну банкнот, розмінних та обігових монет національної валюти України, затверджених постановою Правління Національного банку України від 23 жовтня 2013 року № 422, справжні монети – введені в обіг Національним банком України як законний засіб платежу металеві грошові знаки, що мають установлену форму, технічні характеристики, геометричні розміри, у яких розрізняють лицьовий бік (аверс), зворотний бік (реверс) й обріз (гурт), на яких зображені малий Державний Герб України, написи з елементами захисту, номінал, найменування держави, рік виготовлення [4].

Крім того, Наказом Національного банку України № 71 від 26.08.1996 року було введено в дію Правила встановлення платіжності гривні та монет у яких чітко закріплено ознаки платіжності та основні характеристики банкнот гривні та монет (метал, з якого виготовляються монети, їх вага, діаметр, товщина) [5].

Дизайн та форма цих монет неодноразово змінювались, зокрема окремими Постановами Національного банку України було введено в обіг монети нового зразка, проте поправки до Правил встановлення платіжності гривні та монет, затверджених

Наказом Національного банку України № 71 від 26.08.1996 року, не вносились, а тому можна зробити висновок, що фактичні нові зразки нових монет не відповідають ознакам їх платіжоздатності, а відтак, теоретично, не можуть виступати в якості законного засобу платежу. Крім того, як зазначає О.С. Шевчик, відсутність в єдиному нормативному акті – Правилах встановлення платіжності гривні та монет – поправок стосовно введених в дію нових зразків монет із зазначенням їх ідентифікуючих ознак цілком слушно викликає ускладнення стосовно боротьби з підробкою монет та банкнот національної валюти України [6, с. 65].

В Україні виключним правом вводити в обіг (емісію) гривню і розмінні монети, здійснювати організацію їх обігу та вилучати з обігу наділений Національний банк України. Саме він здійснює виготовлення і зберігання монет, встановлює їх елементи захисту, платіжні ознаки, дизайн та форму [7].

Слід зазначити також, що Національний банк України наділений правом випускати монети із дорогоцінних металів. Ці монети мають номінальну вартість, що виражається в національній валюті, а тому їх теоретично можна вважати законними засобами платежу. Номінал цих монет складає 2, 5, 10, 20, 100 та 250 грн., проте Правилами встановлення платіжності гривні та монет, затверджених Наказом Національного банку України № 71 від 26.08.1996 року передбачаються лише монети номіналом 1, 2, 5, 10, 25 та 50 копійок.

Таким чином, можна зробити висновок, що у монет із дорогоцінних металів відсутні ознаки платіжоздатності, а тому вони не можуть виступати засобом платежу. Крім того, як стверджує О.С. Шевчик, Національний банк України не покладав на них виконання функцій грошей, тому що в обіг вони випускались шляхом продажу, а не, наприклад, обміну вже перебуваючих в обігу грошових знаків [6, с. 82]. До того ж номінальна вартість цих монет значно нижча, ніж роздрібна, яку встановлює Національний банк України та за якою, ці монети реалізуються.

Оскільки виключним правом емісії коштів наділений лише Національний банк України, то чинним законодавством передбачена юридична відповідальність за незаконне виготовлення та підроблення грошових коштів. Так, статтею 199 Кримінального кодексу України встановлено кримінальну відповідальність за виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї [8].

Підроблення коштів – це повна імітація грошового знака (монети) або ж його істотна фальсифікація, що за звичайних умов виключає або ускладнює виявлення підробки.

В пункті 5 Постанови Пленуму Верховного Суду України “Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів” від 12 квітня 1996 р. № 6 зазначено два критерії, які необхідно враховувати при кваліфікації діяння за ст. 199 КК:

художнє оформлення грошового знака, яке передбачає певний ступінь завершеності зображення, а саме: відповідного орнаменту і наявності основних реквізитів (портрет, барельєф,

пам'ятник) та їх узгодженість зі словами й цифрами, які визначають номінал грошового знака чи державного цінного папера;

якість відтворення, котра передбачає такий ступінь графічної та кольорової точності зображення, який дає винній особі підстави вважати можливим перебування виготовлених нею грошей в обігу [9].

Проте обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони цього злочину виступає спеціальна мета – збут. Її відсутність виключає відповідальність за статтею 199 Кримінального кодексу України.

Слід звернути увагу також на пунктом 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України “Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів” від 12 квітня 1996 р. № 6, згідно з яким підроблені грошові знаки, у тому числі монети, які вилучені з обігу та мають лише колекційну цінність, не є предметом злочину, передбаченого статтею 199 Кримінального кодексу України, тому їх підробка чи виготовлення з метою збуту, а також збут, за наявності необхідних підстав, повинні кваліфікуватись як шахрайство [9].

Тож вважаємо доцільним проаналізувати склад злочину передбачений статтею 190 Кримінального кодексу України, зокрема, спосіб його вчинення – обман.

Під обманом слід розуміти повідомлення неправдивих відомостей або свідоме приховування, замовчування певних обставин, повідомлення про які було обов'язковим і мало суттєве значення для поведінки потерпілого. Тому в навчальній та науковій літературі обман поділяють на активний (у формі активної поведінки) і пасивний (вчинений шляхом бездіяльності, замовчування обставин, повідомлення про які було обов'язковим). Обман у формі активної поведінки поділяється на словесний (вербальний) і обман дією; у свою чергу, словесний обман може бути в усній і письмовій формі. Обман дією являє собою вчинки, жести, рухи того, хто обманює, які мають певне інформаційне навантаження і на підставі яких можна зробити висновок щодо ствердження або заперечення якихось фактів. Обманні дії можуть бути вчинені як самостійно, так і тоді, коли словесного обману недосить для досягнення злочинного наслідку [10, с. 166].

Отже, обман є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого статтею 190 Кримінального кодексу України, і за відсутності цієї ознаки кримінальна відповідальність виключається.

Висновки і пропозиції. Таким чином, провівши аналіз готівкового грошового обігу в Україні можна дійти висновку, що готівковий грошовий обіг – це фінансова-правова категорія, що позначає рух готівкових коштів, в тому числі і монет.

На законодавчому рівні існує єдиний нормативно-правовий акт – Правила встановлення платіжності гривні та монет, затверджених Наказом Національного банку України № 71 від 26.08.1996 року, що встановлюють ознаки платіжоздатності монет. У випадку випуску в обіг монет, які є виключно сувенірною продукцією, на відповідній монеті доцільно робити позначку «сувенір», що в свою чергу уникнути можливості введення в обіг окремих громадян щодо правової природи даних монет.

Список літератури:

1. Алісов С.О. Грошовий обіг як базова фінансово-правова категорія. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2012. № 23. С. 196–207.
2. Ігнатова О.М., Касьян О.В. Статистичний аналіз готівкового обігу в Україні та його вплив на вартість національної грошової одиниці. Економіка та держава 2013. № 6. С. 53–56.
3. Яськів Б.А. Правове регулювання грошового обігу в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2017. 21 с.
4. Про затвердження Правил визначення платіжних ознак та обміну банкнот, розмінних та обігових монет національної валюти України: Постанова Правління Національного банку України від 23.10.2013 № 422. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1942-13>.
5. Про заходи щодо виконання Указу Президента України №762/96 від 25 серпня 1996 року "Про грошову реформу в Україні": Наказ Національного банку України від 26.08.96 № 71. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0071500-96>.
6. Шевчик О.С. Регулювання валютного контролю в Україні: фінансово-правовий аспект: монографія. Полтава: РВВ ПДАА. 2012. 168 с.
7. Про національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV Відомості Верховної Ради України. 1999. № 29. Ст. 238. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
8. Кримінальний кодекс України Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
9. Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів: Постанова Пленуму Верховного суду України від 12.04.96 № 6. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-96>.
10. Смелянов М.В. Поняття та види шахрайства за Кримінальним кодексом України. Право і суспільство. 2011. № 6. С. 164–168.

Бабий Ю.С., Горобець Д.А.

Полтавський юридический інститут

Національного юридического університету імені Ярослава Мудрого

О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ НАЛИЧНОГО ДЕНЕЖНОГО ОБРАЩЕНИЯ В УКРАИНЕ**Аннотация**

Статья посвящена исследованию современного состояния наличного денежного обращения в Украине и выяснению признаков монет в качестве средства платежа. Определены основные признаки, которым должны соответствовать монеты для применения их в наличном денежном обороте. Доказано, что новые образцы монет не соответствуют признакам их платежеспособности, а поэтому необходимо внести соответствующие изменения и поправки в действующее законодательство Украины.

Ключевые слова: наличный денежный оборот, платежеспособность монет, признаки платежеспособности монет.

Babiy J.S., Gorobets D.A.

Poltava Law Institute of National Law University of Yaroslav Mudryi

ASPECTS OF CASH FLOW MONEY IN UKRAINE**Summary**

The article is devoted to research the cash circulation in Ukraine and the clarification of signs of coins as means of payment. The main features of coins intended for use in cash flow are determined. It is proved that new samples of coins do not correspond to signs of their ability to pay, and therefore it is necessary to make appropriate changes and amendments to the current legislation of Ukraine.

Keywords: cash circulation, payment ability of coins, signs of payment ability of coins.